

здоров'я. Доступність забезпечується також створенням умов для вибору профілю навчання відповідно до інтересів і здібностей дитини, різними формами навчання: денною, вечірньою, заочною, екстернатом. Якісна освіта дітей — це стратегічна інвестиція для країни. Тільки розумне та освічене покоління може ставити високі завдання і досягати їх [3:с.5; 1:Ст.28]. Отже, тема висвітлена у даній статті є важливою для українського державотворення та прогресивного розвитку нації, але її обсяг не дозволяє всебічно висвітлити всі аспекти визначеної проблеми і потребує подальшої наукової розвідки. Наукова розробка виконана у плані дослідження теми "Права людини і громадянина в Україні".

Використані джерела:

1. Конвенція ООН про права дитини від 21 лютого 1990 року.
2. Закон України Про охорону дитинства // ВВРУ. — 2001. — №30. — Ст. 42.
3. Волинець П.С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи. — К.: Лотос, 2000. — 216 с.
4. Ковчина І. Право на дитинство [соціальний захист дітей] // Український юрист. — 2004. — №6. — С. 36-38.

Н. В. Артикуца

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових наук Національного університету
"Києво-Могилянська академія", Київ, Україна*

ТЕРМІНОЛОГІЯ ЗАКОНОДАВСТВА І ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧИХ ДЕФІНІЦІЙ

Мовно-термінологічна компетентність — найістотніша складова (сутнісно-категоріальна основа) загальної фахової компетентності правника. Вона полягає у вільному володінні фаховою термінологією, вмінні правильно тлумачити і визначати терміни, самостійно і кваліфіковано розв'язувати труднощі терміновживання. Адже брак такої компетентності у представників правничої професії має своїми наслідками: низькоякісні юридичні документи, зокрема й деякі нормативно-правові акти, що потребують внесення змін і виправлень; гальмування законодавчого процесу через необхідність термінологічного та мовностилістичного доопрацювання текстів законопроектів; проблеми правильного застосування правових норм через термінологічну неузгодженість та суперечливість; численні помилки ("суржик", мовні "покручі", безпідставні кальки й запозичення тощо) в усному та писемному професійному мовленні, що дає підстави термінознавцям порушити проблему "екології правничого мовлення" [1].

Мета нашої статті — висвітлити специфіку мови законодавства на лексичному рівні, комплексно охарактеризувати термінологію законодавства, надати певні практичні рекомендації молодим ученим, правникам і нормопроєктувальникам щодо терміновживання, вибору терміна для кодифікації та правильної побудови законодавчих дефініцій.

Мова законодавства на лексичному рівні представлена як спеціальною (термінологічною) лексикою, так і загальноновживаними словами, кількісне і якісне співвідношення яких варіюється залежно від призначення, тематики і жанру законодавчого акта, його юридичної сили та потенційного кола читачької аудиторії (у конституційних актах та міжнародно-правових нормативних актах (деклараціях,

конвенціях тощо) відсоток загальноживаної лексики значно вищий, ніж в інших законодавчих та підзаконних актах).

У широкому розумінні термінологією законодавства вважають усі слова або словосполучення, за допомогою яких у текстах законів позначаються спеціальні поняття. Фахівці з термінознавства обов'язковою ознакою законодавчого терміна (від лат. *terminus* — межа, кордон) називають наявність чітко окресленого змісту поняття у формі законодавчої дефініції (визначення). За наявності офіційного визначення у законодавчому акті термін вважається кодифікованим. Він є нормою, еталоном для використання у всіх подальших законодавчих і підзаконних актах, діловій документації та сфері усної правової комунікації.

Законодавча термінологія за своїм змістом, структурою, походженням не є однорідною. У її складі є: а) власне юридичні терміни, б) терміни суміжних із правом сфер, в) номенклатурні назви та 4) аббревіатури (скорочені номінації усіх названих груп). Отже, термінологічні словосполучення законодавча термінологія і юридична термінологія не тотожні за змістом.

Юридичний термін — це слово або словосполучення на позначення власне правового поняття, яке відображає специфіку державно-правових явищ (адвокатура, юридичний факт, юридична особа, позивач, інавгурація президента, арбітражний суд, юрисдикція, правосуддя, правопорядок) і має визначення (дефініцію) у юридичній літературі (законодавчих актах, юридичних словниках, науково-правових працях). Далеко не кожен юридичний термін має законодавчо закріплену дефініцію: термін, який створюється і функціонує у правовій науці, може не фіксуватися в законах, а мати лише наукову дефініцію (аномія, правова система, диспозиція правової норми, функції права, юридична деонтологія). До того ж у науковій літературі, яка віддзеркалює процес формування правового знання, юридичний термін може мати декілька наукових дефініцій, які презентують різні наукові підходи і школи, різні аспекти вивчення одного й того ж правового поняття. Таке явище не є бажаним у законодавстві.

До законодавчої термінології окрім власне юридичних термінів належать також терміни інших спеціальних галузей суспільної діяльності (техніки, промисловості, зв'язку, торгівлі, медицини, мистецтва, інших наукових сфер), які, залежно від конкретного предмета правового регулювання, потребують обов'язкового визначення в законодавчому акті (технології військового призначення, ліс, тваринний світ, санітарні та протиепідемічні заходи, зона нумерації телефонної мережі, служба космічних досліджень, ядерна установка, транспортні засоби, тютюнові вироби, дорожочінні метали, товари, телекомунікація, твір прикладного мистецтва). Тематичне коло таких суміжних термінів є надзвичайно широким, оскільки сферою правового регулювання охоплюється усе більше коло суспільних відносин.

Номенклатурні позначення у законодавчих текстах представлені власними найменуваннями установ, органів, закладів, організацій, об'єднань, відділів, структурних підрозділів, найменування посад, рангів, звань, нагород, премій, документів, подій, машин, устаткування, різних частин машин, пристроїв, інструментів. Наприклад: Верховна Рада України, Міністерство закордонних справ України, Конституційний Суд України, Верховний комісар ООН з прав людини, Декларація прав дитини, Закон України "Про Національний банк України", Заслужений юрист України, Міжнародна премія Миру та ін.

У мові законодавчих актів спостерігається і скорочений еквівалент складеного номенклатурного позначення — аббревіатура: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Кабінет Міністрів України (КМУ), промислово-фінансова група (ПФГ), автоматизовані системи (АС), інтегральна мікросхема (ІМС), кабельна лінія зв'язку (КЛЗ), синдром набутого імунodefіциту (СНІД) і т. п. Вживання поширених і високочастотних скорочень у нормативно-правових текстах пояснюється прагненням прискорити обмін інформацією, економити мовні ресурси та матеріально-технічні витрати (друку, папір),

інтенсифікувати комунікативний процес. При цьому слід обов'язково дотримуватися правила: введенню аббревіатури в текст має передувати повна назва.

Термінологія законодавства представлена як у друкованих, так і електронних словниках, які постійно поповнюються новими термінологічними одиницями. Аналіз цих словників засвідчує цілу низку термінологічних проблем в українському законодавстві: наявність дублетності та синонімії, відсутність системності і впорядкованості термінології, недотримання вимог і стандартів щодо термінів, порушення правил побудови дефініцій термінів.

Законодавча термінологія як важлива частина загального термінологічного фонду літературної мови має відповідати як правилам і нормам певної мови, так і загальнонаціональним та міжнародним термінологічним стандартам.

Сучасне термінознавство, досліджуючи природу і специфіку терміна серед інших лексичних ресурсів мови, визначає такі найістотніші його ознаки (які слід розглядати і як вимоги до термінів взагалі): пряма співвіднесеність із позначуванним поняттям спеціальної сфери; відносна незалежність від контексту; наявність дефініції; прагнення до однозначності; системність (певне місце в терміносистемі, ієрархічні відносини між термінами на основі логіко-поняттєвих зв'язків); функційна усталеність; конвенціональність; відповідність термінологічним стандартам, раціональна стислість; кодифікованість; умовитованість; словотворча (дериваційна) спроможність; мовна правильність; стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність. Їх важливо враховувати для формування уявлення про нормативні і ненормативні терміноживання у юридичному мовленні.

За відсутності кодифікованого терміна (закріпленого й усталеного в законодавстві) виникає проблема вибору термінологічної одиниці з низки синонімічних, дублетних або варіативних найменувань, що конкурують між собою в юридичному мовленні, або проблема створення (пошуку) нового терміна та введення його в законодавчий словник.

Алгоритм дій законопроектувальника для вирішення термінологічних проблем, пов'язаних із вибором терміна такий: для відбору оптимальної термінологічної одиниці серед конкуруючих та кодифікації її в законодавчому акті слід ретельно зважити на різні (семантичні, етимологічні, словотвірні, граматичні та стилістично-функціональні) параметри, зупинивши свій вибір на тому варіанті терміна, який має найбільше переваг та потенційних можливостей.

Аналізуючи семантику термінологічних одиниць, слід враховувати їх однозначність або багатозначність (щодо останніх — здатність до повного позбавлення від багатозначності на текстуальному рівні), пряму чи опосередковану співвіднесеність із позначуваним поняттям (переносні значення та тип переносу), їхні системні логіко-семантичні зв'язки (родо-видові, синонімічні, антонімічні). Якщо терміни виявилися абсолютно тотожними за значенням (їх називають дублетами), вирішальними стають інші параметри, точніше їхній комплекс.

Етимологічна або генетична характеристика терміна складається з його походження та історії розвитку: питомий чи запозичений термін (або терміноелемент у його структурі)? якщо запозичений, то з якої мови походить? національний чи інтернаціональний? коли з'явився в українській мові? чи зафіксований в історичних українських пам'ятках та законодавчих джерелах? який шлях розвитку пройшов? Відповіді на ці запитання містять етимологічні та історичні довідники, словники іншомовних слів. Перевага надається усталеним питомим та інтернаціональним (міжнародним) термінам (поширені більше ніж у трьох неспоріднених мовах). На відміну від інтернаціоналізмів, екзотизми, які означають специфічні явища правового побуту, звичаїв, державного устрою, назви органів, посад, законодавчих актів окремих країн, є рідко вживаними; їхнє використання має бути мотивованим. Слід пам'ятати, що в процесі формування законодавчого словника значну кількість термінів-слів і

термінологічних словосполучень утворено шляхом поєднання національних та запозичених терміноелементів або термінів (векселедавач, кримінально-виконавче право, експертний висновок, імунітет свідка, латентна злочинність). Скопійовані засобами рідної мови іншомовні терміни є кальками (демократія → народовладдя, інтернаціональний → міжнародний). Найбільш поширені термінологічні одиниці іншомовного походження в нормативно-правових актах не перекладаються і передаються за допомогою транслітерації (avue = за пред'явленням, bin bank identification number = ідентифікаційний код банку-учасника, Een international = Міжнародна асоціація товарної нумерації, адато, ноу-хау, персона нон грата).

За словотвірними параметрами переваги мають термінологічні одиниці, побудовані за продуктивними моделями національного або інтернаціонального термінотворення (синтаксичний, морфологічний, лексико-семантичний, морфолого-синтаксичний).

Перше місце за продуктивністю складає синтаксичний спосіб: термінологічні словосполучення складають приблизно 80% законодавчого словника.

Термінологічні сполучення можуть бути **ДВО-**, три-, чотири і багатоконпонентними. Компонентами термінологічних словосполучень слугують терміни-слова, які за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники (право, суддя, усиновлення, делікт), прикметники (правовий, законний, злочинний), дієслова (апелювати, заарештовувати, ув'язнити), прислівники (беззаконно, злочинно, неумисно, умовно). Службові слова (прийменники та сполучники) у складі термінологічних словосполучень є граматичним засобом поєднання лексично значущих компонентів, а тому не належать до термінологічної лексики

Найбільш поширеними є дво- і трикомпонентні терміносполучення: прикметник+іменник (криміналістична експертиза), іменник+іменник (права людини, оголошення померлим), прикметник+прикметник+іменник (цивільні правові відносини), іменник+іменник+іменник (право володіння землею), іменник+прикметник+іменник (притягнення до кримінальної відповідальності), дієслово+іменник (відавати під суд), дієслово+прикметник+іменник (порушувати судову справу) та ін. Багатоконпонентні терміносполучення, позначаючи певне правове поняття, являють собою нерозривну, достатньо мотивовану смислову єдність (правове регулювання ринку цінних паперів, матеріальна відповідальність членів колективного сільськогосподарського підприємства).

Термінологічні сполучення складаються із стрижневого і залежних (атрибутивних) компонентів, які уточнюють, конкретизують значення основного терміна (сімейне право, право на життя, право законодавчої ініціативи). Вони мають достатньо високий класифікаційний потенціал, виділяючи позначуване з ряду аналогічного за диференційними або додатковими ознаками і здійснюючи систематизацію понять за родо-видовим принципом. Наприклад, родова назва право (сукупність правових норм) → видова характеристика (сфера правового регулювання) п. держане, адміністративне, цивільне, кримінальне, конституційне, трудове, сімейне, земельне, фінансове, екологічне, міжнародне та ін.

Словосполучення тому є найбільш продуктивним способом сучасного термінотворення, що вони сприяють точності й однозначності термінології.

Інші продуктивні способи українського термінотворення є традиційними. Це афіксація (заволодіння, правник, підсудність), безсуфіксний (розшук), словоскладання (судоустрій), змішаний (законодавство), спеціалізація загальноживаного слова (перенос значення на основі метонімії або метафори): сторона, відмивання брудних грошей, тіньбовий ринок, легенда (опер.-розш.). Серед юридичних термінів і номенклатурних назв усе більшого поширення набувають скорочені форми — абревіатури. Тенденцію до лаконічності термінології реалізують також терміни,

утворені шиях ом субстантивації (прикметник → іменник): затриманий, оперуповноважений, підсудний, потерпілий, слідчий.

Якщо обидві моделі продуктивні (наприклад примушувати чи змушувати?), слід обрати той термін, який має більші словотвірні можливості та зв'язки (у даному випадку — дієслово примушувати, оскільки є похідне безафіксне утворення примус; дієслово змушувати не має подібного еквівалента).

Функціонально-стилістичні характеристики термінологічної лексики є надзвичайно важливими для кодифікації, оскільки дозволяють відкинути все неприйнятне. стилістично й емоційно-експресивні забарвлені елементи, позалітературні засоби, які супроводжуються у словниках спеціальними позначками або ремарками: розм., прост., побут., діал., рідковж., презирл., принизл., проф., сленг, жарг., арг., заст., арх., оказ. тощо.

Адже потрібно чітко розмежовувати терміни як цілком офіційні, узаконені назви тих чи інших спеціальних понять і професіоналізми — напівофіційні слова, що вживаються в усному побутово-фаховому мовленні представників певної професії (наприклад, у суддів: підпадати під статтю, дослід, адмінматеріали). Не є термінами також індивідуально-авторські неологізми, образні вислови, розмовні слова, терміноіди ("терміноподібні"), напівтерміни (ще не сформувались і не набули чіткого термінологічного визначення). Зокрема, правники у своїх наукових і публіцистичних вправах, усному мовленні використовують подібні (некодифіковані) слова й вислови: правова матерія, правове поле, вакуум права, юридичне логарифмування, обуродка, рихтувати закон, токсиманізація, телефонний злочинець, "наркотичне" законодавство.

Не можна ігнорувати й такі функціональні характеристики термінологічних одиниць, як частотність і сфера вживання, динамічність змін чи усталеність, потенційні можливості щодо розширення синтагматичних та парадигматичних зв'язків, тенденції розвитку. Вони слугують вагомими важелями відбору терміна для кодифікації, особливо у випадках, якщо за іншими параметрами конкуруючі найменування рівнозначні.

Небажаною для вживання у законодавчому тексті є термінологічна лексика, що вийшла з активного вжитку, т. зв. історизми та архаїзми (застарілі слова), архаїзовані звертати й конструкції. Їхнє повернення до активного словника повинні мати достатньо вагому мотивацію, наприклад, відродження національних державно-правових символів, інституцій або традицій (пор. терміни рада, віче, козацтво, тризуб, булава, гетьман, магістрат, мерія у новому контексті).

Питання щодо неологізмів вирішується на основі того, наскільки сформоване позначуване явище та відповідне поняття, чи представлена нова назва у нормативних актах (зокрема міжнародних або інших країн), чи має вона визначення (дефініцію), законодавчу або наукову, чи існує потреба у її кодифікації у національному законодавстві. Введення в обіг нового законодавчого терміна, обумовлене необхідністю заповнити поняттєво-термінологічну лакуну (прогалину) в сучасній законодавчій мові (як на національному, так і міжнародному рівні), потребує особливої уваги та виваженості з боку законотворців, наукової обґрунтованості вибору найкращого варіанта, якщо їх є або може бути запропоновано декілька. Нова термінологічна одиниця або номенклатурна назва може бути утворена на основі продуктивних словотвірних моделей з наявного лексичного матеріалу, запозичень, адаптації запозиченого матеріалу до національних потреб, комбінування питомих і запозичених терміноелементів (передусім інтернаціональних), унаслідок перекладу міжнародно-правових документів та пошуку автентичного україномовного відповідника; вона може також стати результатом індивідуальної наукової або професійно-практичної словотворчості (в історії юриспруденції існує чимало прикладів введення в обіг таких індивідуально-авторських термінів). Запропоновані позначення з часом випробовуються на мовленнєвому рівні, і якщо вони відповідають термінологічним

вимогам, виявилися точними і вдалими, зручними у користуванні, вписалися в терміносистему й утворили необхідні внутрішньосистемні зв'язки, поширилися у професійному обігу, то, як правило, залишаються у термінологічному словнику доти, поки будуть забезпечувати номінативні та комунікативні потреби суспільства.

Проблем, пов'язаних із самостійним вибором законодавцем терміна для кодифікації, кропіткої оцінки синонімічних та варіативних термінологічних одиниць за різними параметрами можна було б уникнути, якщо б ці функції взяла на себе спеціально уповноважена установа (Держстандарт, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, Інститут української мови та ін.). Адже впорядкування й систематизація, уніфікація та стандартизація української законодавчої термінології — нагальна практична потреба і водночас відповідальне завдання загальнодержавного значення для наукових інституцій та професіоналів-практиків. Нині ж слід керуватися настановчими документами Держстандарту з проєкцією їх на потреби законодавчої термінології [2]. Стандартизація термінів та їх дефініцій допоможе забезпечити єдність термінологічної бази українського законодавства, уніфікувати моделі законодавчих дефініцій, запобігти помилковим терміновживанням, підвищити якість та ефективність законодавчих актів.

Розв'язання проблеми законодавчих дефініцій на науковому та прикладному рівнях є не лише передумовою створення впорядкованої, узгодженої, досконалої системи термінів законодавства, але й сприятиме підвищенню якості й ефективності нормативно-правової бази в цілому. Адже лінгвістичний моніторинг текстової бази сучасного українського законодавства виявив низку термінологічних проблем, суперечностей і помилок унаслідок ігнорування елементарних правил юридичної техніки, формальної логіки при побудові дефініцій термінів, необізнаність із досягненнями сучасного термінознавства і термінографії, які повинні застосовуватись авторами законопроєктів, нормопроектувальниками, редакторами й експертами у законотвірчій діяльності.

Аналіз накопиченого (як позитивного, так і негативного) досвіду терміновтворення і терміновживання → фокусування уваги на складних питаннях визначення та функціонування термінів у законодавчих текстах → типологізація зафіксованих помилок → пошук засобів і способів їх усунення → розроблення універсальних правил дефініювання термінологічних одиниць → їх апробація у законодавстві — впровадження в практику законотворення — саме такі етапи потрібно подолати на шляху вирішення проблеми законодавчих дефініцій.

Законодавча дефініція має бути єдиною, чіткою, однозначною, стислою, логічно та лінгвістично правильною, узагальненою, містити найсуттєвіші для правильного застосування терміна ознаки предмета або явища.

Законодавча дефініція має будуватися з урахуванням усіх потенційних запитань і колізій, що можуть виникнути під час читачкого сприйняття, тлумачення та практичного застосування норм законодавчого акта.

Мета автора законопроєкта або нормопроектувальника — надати таку дефініцію, яка б запобігала неоднозначному розумінню правового змісту, була достатньо повною і водночас лаконічною, абсолютно пропорційною за обсягом позначуваному поняттю, визначала місце термінологічної одиниці в терміносистемі, її внутрішні смислові зв'язки (родо-видові, синонімічні, антонімічні).

Здійснюється це за допомогою інтегральних і диференційних за змістом лексичних засобів. Перші являють по суті спільні (об'єднувальні) семантичні ознаки, які дозволяють визначити приналежність терміна до певної більш загальної категорії (роду, класу); другі — містять відмітні ознаки, що відрізняють явище від інших, як однорідних і неоднорідних. Перелік ознак предмета або явища не повинен бути максимальним (вичерпний перелік усіх ознак міститься, як правило, у наукових дефініціях, наукових працях, енциклопедичних статтях, які ставлять за мету дослідити

об'єкт усебічно), а складатися лише з тих найістотніших ознак, що мають значення для юридичної практики.

Адже термінологічна одиниця (термін-слово, термінологічне словосполучення, номенклатурне позначення) безпосередньо співвідноситься з позначуваним поняттям (узагальненим уявленням про предмет або явище) і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Саме поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-смыслову основою для побудови термінологічного значення у вигляді дефініції, яка узагальнює найсуттєвіші ознаки і взаємозв'язки предмета або явища. Поняттєва сутність зумовлює місце і статус термінологічної одиниці в терміносистемі, його категорійні та класифікаційні ознаки.

Залежно від тематичної приналежності до певних лексичних груп (наприклад, назви осіб, назви установ і організацій, назви посад, законодавчі акти, абстрактні поняття тощо) перелік обов'язкових ознак буде кількісно та якісно варіюватись. Кожна тематична група запрограмована на свою загальнологічну схему, типові лексико-граматичні моделі та набір мовних засобів.

У процесі пошуку оптимальних засобів і конструкцій для законодавчої дефініції, найбільш точних за змістом, граматично і стилістично доречних, законопроектувальник формує і застосовує комплекс найбільш прийнятних для кожної термінологічної групи методів дефініювання: моделювання, компонентний та текстуальний аналіз, редакторський або стилістичний експеримент.

Сформулюємо основні правила створення законодавчих дефініцій:

1. З'ясувати реальність потреби і підстави створення законодавчої дефініції. Дослідити з цією метою чинну законодавчу базу. Пам'ятаймо про те, що не всі терміни, що вживаються в законодавчому акті, потребують визначення. Не потрібно визначати терміни: а) якщо вони вживаються у загальнолітературному значенні, зафіксованому тлумачними словниками; б) якщо термін вже має визначення у законодавстві та у проекті нового нормативного акта термін реалізуватиме таке ж саме значення.

2. Перш ніж формулювати дефініцію терміна, слід якомога глибше і детальніше вивчити позначуване поняття у теоретичній та практичній площинах. Чітко окреслити його зміст та обсяг, визначити його зв'язки (застосовуйте як допоміжний засіб логіко-поняттєву схему).

3. Проаналізувати наявні у різних джерелах варіанти дефініцій даного терміна. Шляхом розкладання визначень на смислові складові з'ясувати: що є спільним і відмінним у цих визначеннях; які компоненти є основними (обов'язковими), а які варіативними (додатковими); визначити сильні та слабкі сторони аналізованих дефініцій.

4. Скласти перелік найістотніших ознак поняття, відкинувши ті, що не мають значення для юридичної практики (правозастосування). Розташуйте ці ознаки у логічній послідовності (від загального до конкретного; від головних (первинних) до менш важливих (вторинних) тощо). На перше місце слід поставити категоріальні ознаки, що засвідчують приналежність поняття до більш загальної категорії (роду, класу). Родове поняття об'єднує видові поняття, між ними існують ієрархічні зв'язки (підпорядкованість видових назв родовим). Ось чому у дефініції родові ознаки передують видовим. У цілому дефініція повинна мати категоріальний (родо-видовий) характер.

5. Дефініція повинна бути розмірною із позначуваним поняттям (не бути ширшою або вужчою за внутрішнім змістом (обсягом) (правило співмірності)).

6. Не слід визначати термін або словосполучення через той самий термін або словосполучення (правило заборони кола).

7. Неправильно будувати визначення на основі заперечення або заперечувальної конструкції (це не ...). Особливо небезпечними у законодавчому тексті є подвійні або й

потрібні заперечення (нанизування не... не...), оскільки пропуск хоча б одного з них змінює зміст на прямо протилежний (правило невикористання заперечень).

8. Не визначати термін через синонім, і не тільки тому, що синоніми, як правило, мають смислові та стилістичні відмінності, але насамперед тому, що існує загальна вимога єдності термінології (як на рівні окремого законодавчого акта, так і законодавства в цілому): одне поняття — один термін — одне значення.

9. Небажано включати в дефініцію терміни, які самі потребують визначення (через приналежність до вузькофахових тощо).

10. Добір мовних засобів, порядок їх розташування в дефініції здійснюється крізь призму основних вимог до тексту закону (точності, однозначності, зрозумілості, нормативності, стандартизованості, стилістичної нейтральності).

11. У дефініції не повинно бути жодного зайвого елемента. Якщо слово, словосполучення або конструкцію можна вилучити з тексту, і від цього правовий зміст не втрачається (або й виграє), слід позбавляти дефініцію таких надлишкових елементів. Кожен зайве слово або конструкція несуть у собі потенційну загрозу розмити або змінити правовий зміст, внести у законодавчий текст нові смислові відтінки, призвести до двозначності, а значить і різночитання правової норми тими, хто шукає у законі прогалини та пролазки.

Апробація наведених рекомендацій і правил побудови законодавчих дефініцій термінів слухачами Української школи законотворчості в Інституті законодавства при Верховній Раді України, Школи нормопроєктування в Центрі правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України, студентами та магістрантами Національного університету "Києво-Могилянська академія" та інших провідних навчальних закладів, що готують правників, засвідчує їх дієвість та ефективність у нормотворчій роботі, оскільки допомагає уникнути помилок мовно-термінологічного і логічного характеру, упорядкувати й уніфікувати термінологічну базу сучасного українського законодавства.

Використані джерела:

1. Див. також: *Сербенська О. А., М. Волошак. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей.* — К.: Просвіта, 2001. — 204 с.; *Артикуца Н. Мова права і юридична термінологія.* — К.: Стилод, 2004. — 277 с. *Ї ж. Мовно-термінологічна компетентність у професіограмі правника // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. — Вип. 5. — К., 2003. — С. 23-29.*
2. *ДСТУ 3966-2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять.* — К.: Держстандарт України, 2000; *КНД 50-011-93 Основні положення та порядок розробки на терміни та визначення.* — К.: Держстандарт України, 1993.

С. С. Артикуца

Національний університет "Києво-Могилянська академія"

Київ, Україна

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ PUBLIC RELATIONS (PR)

Термін PR (англ. Public Relations "зв'язки з громадськістю", укр. пі-ар), стрімко увійшовши на початку 90-х років минулого століття до нашого лексикону, не лише закріпився у складі української термінології, але й набув активного повсякденного вжитку, оскільки широко застосовується у різноманітних сферах людської діяльності. Він позначає особливий вид діяльності, спрямований на формування громадської думки з широкого спектра питань (політична акція, виборча кампанія, бізнес,